

ALKOLİZM ve T. A. T.

Dr. TEVFIKA TUNABOYLU-İKİZ

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

G İ R İ Ő

Bu çalışmanın amacı alkolizmin psikopatolojisini incelerken, psikoahalik yaklaşımlı bir kişilik testi yardımıyla alkol bağımlılığına has bir cevaplama özelliği ve söyleminin bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Böylesi bir çalışmanın zorluğu, kendinden önce başka hiç bir çalışmanın bulunmaması nedeniyle alkol bağımlılarının yapıları hakkında varsayımlar öne sürememesidir. Yurt dışında yapılan TAT ile alkolizmin ilişkisini gösteren çalışmalar temel alınarak yapılan bu pilot çalışma istatistiki verilere ihtiyaç göstermektedir.

Klinik psikologların en temel aletleri olan kişilik testleri, daha doğrusu projektif testler, kişilik teorilerinin üzerine oturtulduğu sürece anlamlı olup, amaçları teşhisin ötesinde zihni faaliyetlerin tekilliği ve farklılıkların araştırılmasına izin vermektedir.

T.A.T (Thematic Aperception Test), 1935'de Henry Murray tarafından geliştirilmiş olup, A.B.D.'de çok büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. 31 karttan oluşan testin bugün 16 tanesi kullanılmakta, kadın ve erkek için farklı serileri bulunmaktadır. Testi alan kişiden her bir karta bakarak şimdiki anı, geçmiş ve geleceği içeren bir hikâye anlatması istenir.

Bu çalışmada, T.A.T testi, Fransız okulunun 1954'den beri yaptığı çalışmalar doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır. V. Shentoub'un çalışmaları bireysel yapının genel çizgileri takip edilerek, içsel dünya ve öteki ile ilişki boyutunda daha derinleme-

sine incelemeleri kapsamaktadır¹. T.A.T psikanalitik teorinin kavramlarıyla eklemelenmektedir. Bunlar, Freud'un metapsikolojisi irdelendiğinde, birinci topikte egonun içsel süreçlerle gerçeği ayırdetmedeki rolü ve bilinçdışınm, yani gelecekteki idin, geçmişteki tatmin deneyimlerini tekrarlama arzusu ve anlık boşalımı görülür. Bu bollaşımı engelleyen ise gerçeklik ilkeleridir. Karşımıza iki temel kavram çıkmaktadır : birincil süreçler, yani bilinçdışı yapıların çalışması ve ikincil süreçler, bilinçli süreçlerin faaliyeti.

T.A.T testini verdiğimizde, karşımızdaki kişiye bir uyarandan hareketle hikâye anlatmasını isteriz : hayal gücünü serbest bırakarak fantezilerine izin vermesini, aynı zamanda da kontrol uygulayıp bir hikâye anlatmasını teklif etmekteyiz. Burada birincil ve ikincil süreçlerin eklemelenmesi hikâyenin psikologa intikalini sağlamış olur. Testte bir hikâyenin oluşturulabilmesi bu iki sürecin birarada oluşmasıyla mümkündür. Psikanalitik teorideki ikinci topikte ise, bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı ayrımı ve ego seviyesinde değişik sistemlerin gruplaşması söz konusudur. Kişiden istenen mantıklı, tutarlı ve diğerine intikal ettirebilecek bir hikâye yani gerçek oluşturması ve aynı zamanda da kontrol eşliğini düşürerek hayal kurmaya, regrese olmaya izin vermesidir. Böylesi paradoks Lagache'm tanımladığı «décentration» kavramına uymaktadır : akıl ile akıl dışı olan arasında gidip gelerek her ikisini aynı hareket içinde bağlayabilmek².

Hikâye anlatan kişi, zamanın kullanılmasını daha önceki yaşantılarını temel alarak gerçekleştirdiği için, Ödipyen fantazilerinin tekrardan oluşturulmasına izin verir. Test bir hikâye oluşturmayı içerdiği için verilen cevaplar belirli bir kültürde belirli bir dil ile paylaşılabilen bir mantık silsilesine cevap vermektedir. Kişi subjektif olarak kartların onda uyandırdığı fantezileri kendi dil yapısı ve sözel biçimi içerisinde sunar. Burada tüm psikopatolojilerdeki kullanımı savunma mekanizması olarak belirlenen bir kavrama değinmek istiyorum : yansıtma (projection). İçsel süreçlerin dışa vurumu olarak görülebilecek olan bu kavram T.A.T için-

1 SHENTOUB, V : Manuel d'utilisation du T.A.T, Paris, Dunod, 1990.

2 LAGACHE, D : «Fantasie, Réalité, Vérité», 1964, Revue Française de Psychanalyse, 8.

de esas teşkil etmektedir. Kişi kendi fantezi kanallarından arzuları doğrultusunda verilen malzemeye yansıtma yapar. Böylesi içsel olanın dışa vurumuyla da her bir patolojideki farklı yaklaşımları görebilmekteyiz. F. Brelet-Foulard (1996), TAT kartlarının sunduğu itkisel heyecanların etkisiyle kişinin kendi fantezi sürecini çalıştırdığını bununla, zengin içsel süreçleri aydınlatmadaki öneminin azımsanamıyacağından bahsetmektedir³.

Kısacası, fantazi kurabilme ve sahneleme, yeni bir dünya kurup onu dışa vurabilme ve diğeri ile paylaşabilme arzusu TAT'nin en açık izah şeklidir. Testi alan kişi kendi dünyasının yaratıcısı olup, tüm gücünü, gündüz düşlerini, narsisistik rüyalarını ve çocukluk oyunlarını yeniden yaşamaktadır.

Psikanalitik teorinin alkol ile ilişkisi çok yakın olamamış, psikanalizin kurucusu S. Freud bu problematik için özel bir çalışma yapmamıştır. Daha çok sarhoşluğa ait atıfların yapıldığını görmekteyiz. Freud, «Medeniyette Rahatsızlık» adlı yapıtında açık olarak hayatın zorluklarından ve insanoğlunun bu zorlukları yenmede sakinleştiricilerden yararlandığından bahseder⁴.

Psikanalitik çalışmalarda Freud'un ardından kişiliğin narsisistik eksenini üzerinde durulmaya başlanmış ve Ödipyen eksenin uzun yıllardır süren etkisi azalmaya başlamıştır. Bu tarz bir gelişim tüm psikopatolojilerde aynı yaklaşım tarzının ortaya konmasını sağlamıştır. Alkol ile ilgili çalışmalara baktığımda, TAT testi öğrendiğim Fransız okulunu temel olarak aldığım için, bu ülkedeki teorik yaklaşımların ikiye ayrıldığını görüyorum: klasik psikanalitik düşünce sistemini benimseyenler ve Lacanyen düşüncede olanlar. Alkol bağımlılarına farklı teorik ve klinik çerçevelerden bakan bu iki tarz düşünce alkolizmin anlaşılmasında önemli adımlar atmıştır.

Bağımlılık psikik faaliyetin gelişimi ve sonucundaki psikopatolojik türevlerde kendini gösterdiği gibi, kişinin dünya ile ilk ilişkilerini ve bunlar ile oluşturacağı temsillere de işaret eder. Bağımlılık semptomatik bir görünüşle karşımıza alkol ve madde

3 BRELET-FOULARD, F : «Quelques notes à propos du penser dans la situation TAT», Psychologie clinique et projective, Paris, Dunod, 1996.

4 FREUD, S : Malaise dans la civilization, Paris, PUF, 1956.

kullanımına ait tutumlarda çıkabileceği gibi bazı psikopatolojilerin temel özelliklerinden biri de olabilir. (Psikoz veya borderline yapılar). Farklı tarzda bir bağımlılık olan alkolün temel problemiğini projektif testlerden T.A.T ile biraz daha anlaşılır hale getirmek hedef alınmıştır. T.A.T çalışmaları dünyada da az olmakla beraber, Fransız psikanalist ve araştırmacı F. Brelet-Foulard'm bulgularını esas alarak Türkiye'deki alkol bağımlılarının testleri incelenmiştir.

M E T O D

Balıklı Rum Hastanesi Alkol Bölümüne Şubat-Nisan 1997 tarihleri arasında başvuran 9 erkek, 1 kadın hastaya detoks sürelerinin üzerinden 5 gün geçtikten sonra T.A.T testi uygulanmıştır. 30-50 yaş grubu içinde yer alan deneklerden 3 tanesi ilkokul, 4 tanesi lise, 3 tanesi ise üniversite mezunudur. Başvuran kişiler 5-30 yıl arasında değişen sürelerde içmekte ve en az bir kez olmak üzere çeşitli zamanlarda hastaneye yatmışlardır. Deneklerin hiç birisi DSM-IV birinci ekseninde psikiyatrik tanı almamışlardır.

BULGULAR

F. Brelet-Foulard'ın gerçekleştirdiği çalışmada alkol bağımlıları ile alkol almayan (abstinent) denekler karşılaştırıldığında, alkol alan kişilerde daha zengin bir malzemeye karşılaşıldığı ve Ödipal durumun daha organize edilir olduğu bunun yanı sıra abstinent grubun psikotik cevapları daha sıklıkla kullandığı bulunmuştur⁵. Alkolün bir örtüleme durumu yarattığı ve belli patolojileri izlediği savından hareketle alkoliklere has bir kişilik yapısının olmadığı, her tür patolojide bağımlılığa rastlanabileceği esas alınmıştır.

Çalışmamızda öncelikle deneklerimizin söylemini inceledik ve son derece kısıtlı, fazla cümle kurulmadan, sadece açıklamaya yönelik bir ifade biçimi olduğunu gördük. T.A.T testi soru soru-

⁵ BRELET-FOULARD, F : Une application clinique, le T.A.T. chez l'alcoolique, thèse pour le doctorat d'Etat ès lettres et sciences humaines, université Paris X-Nanterre.

lan bir test olmayıp, anlatıma dayandığı için kişinin kartın içeriğinin kendisini yönelik yapılandırılmış olarak algılaması esastır. İfade etmede güçlük, çoğunlukla bastırılan iç dünya bize düşünce sistemindeki bozukluğu göstermektedir. Her ne kadar iletişim bazında paylaşım olsa da düşünceler saldırıya uğramaktadır. Burada, düşünceye saldırı derken, acı hissetmemek için düşünmek esas olarak alınmalıdır⁶. Düşünce sisteminin en önemli özelliği sadece ya iyi ya da kötü fikirlerin var olmasıdır. Bu yani ile alkolik protokolleri daha çok çocuk düşüncelerini anımsatmaktadır. Düşünmekten doğan acı öylesine yoğundur ki gerçeği yaşamak olası değildir. Protokollerin çoğunluğunda (7 protokol) anlatılan hikâyelerin içeriği olumsuz ve gerçekleştirilemeyen düşlerle doludur.

Bunun özellikle depresyonla ilintisi açıktır. T.A.T kartları içerisinde depresyon afektinin nasü yaşandığını açığa çıkaran Kart 3 B'ye verilen cevaplar alkol bağımlılarındaki depresyon afektinin sadece içeriklerde değil, hikâyenin kendisinin de depresif olduğunu göstermektedir.

Örnek olarak :

Y. F, 49 yaş, 20 yıldır içiyor : «Bir kadın kanapeye uzanmış, ağlıyor, üzüntülü, çaresiz, bitkin».

E. B, 39 yaş, 22 yıldır içiyor : «Bence hayata karşı tüm cesareti kırılmış yaşama inancını yitirmiş insanın bu durumda intihar edecek gücü bile kendinde bulamaması».

M. O, 36 yaş, 10 yıldır içiyor : «Üzüntü, bıkkınlık, yılgınlık anı».

Depresyonla ilintili kartın bizim deneklerimiz için çok anlamlı bir yanı da kendi problemleri ile doğrudan ilişkili cevaplar vermeleridir. Burada testin herhangi fantasmatik yanı algılanmaktan öte kendileri için gerçek olan dolaysız şekilde verilmektedir. Kart 3B'ye verilen diğer 7 cevap alkol probleminden dolayı sıkıntı çeken kahramanları anlatır : karttaki kişi ya uyuşturucu

6 MIJOLLA, A de, SHENTOUB, S. A. : Pour une psychanalyse de l'alcoolisme, Paris, Payot, 1981.

ya da alkolden sızmış, krize girmiş, yoksunluk çekmekte ve sonunu hazırlamaktadır. Böylesi bir identification (özdeşleşme), somut düşünceden soyut düşünceye geçmedeki zorluk, fantezi dünyasının verimliliği veya yansıtma süreçlerindeki yaşantılara dair düşünmemizi sağlamaktadır.

Alkol bağımlılarının testlerinde bakılacak önemli bir nokta da Ödipal çelişkinin hangi boyutlarda yaşandığının saptanmasıdır : burada bir arzu ve karşısında kontrole ait bir söylem mi görülmekte, yoksa psikik çelişki de etkiler organize olmuş halde mi irdelenmektedir. Arzu ile arzuya karşı konan kanunu birleştirenin fanteziler olduğunu düşünürsek, alkoliklere uyguladığımız TAT testinde itkilerin bastırıldığını, savunma düzeneklerine fazlasıyla önem verildiğini görmekteyiz. Ödipal çatışmaların yaşanması hemen hemen olanaksızdır çünkü arzu ve ona katılan duygulanımlar ifade edilememektedir. O zamanda geriye ya narsisistik imaja fazlasıyla yatırım yani anti-depressif veriler ya da anti-Ödip senaryolar kalmaktadır.

Örnek olarak Ödipal senaryoların ifade bulduğu Kart 2'yi verebiliriz :

Y. Ö, 43 yaş, 20 yıldır içiyor : «Güzel bir yaşamı andırıyor, köy hayatı, okuyan güzel bir bayan».

Y. F, 49 yaş, 20 yıldır içiyor : «Bir kasabada çalışma esnasında, bir öğretmenin fotoğrafı gibi, yoldan geçerken çekilmiş fotoğrafı gibi. Hamile bayan, kocası tarlada çalışırken oradan geçen şehrli bayan gibi».

M. Ö, 36 yaş, 10 yıldır içiyor : «Zengin bir kız dadısıyla gezmeye çıkmış, Kolejli bir kız, arkada deniz varsa bile şekil olarak yanlış çünkü depolar var. Kadında ortalıkta dolaşiyor hizmetçi mi nedir?».

Bu cevaplar bize deneklerin Ödipal senaryolar kurmaktan ne denli uzak olduklarını, buna karşılık ya narsisistik yatırımlara yöneldikleri ya da Ödipal üçgenin sadece ifade edilip, izolasyona tabii tutulduğunu görmekteyiz.

Diğer bir saptama ise alkoliklerin testlerindeki düşünce atlamalarıdır. Bu daha çok kelime oyunları, hikâyenin dışına çıkma

ve gerek psikolog gerekse de malzemeyle ironik biçimde ilişkiye girmektir⁷. Uyguladığımız testlerde aynı durumla karşı karşıya kalmaktayız. Kişi eğer sembolizasyon sürecini gerçekleştiremiyorsa düşünceler şaka yollu ifade bulmaya çalışmaktadır. İki yüzlü bir madalyon düşünürsek, bir yüzünde gerçekle bağları sağlam tutma isteği, diğer yanda ise düşünceye yapılan saldırıdan ötürü şaka, dalga geçme tarzında oluşan ifadeler. Aşağıdaki örnek bunu bize daha iyi göstermektedir :

M. Ö, 36 6yaş, 10 yıldır içiyor : Kart 13 MF : Gülerek, «Yanlış insanla mı yattım! O giydiği kravatsa yataktan kravatla kalmıyız, işe gidiyorsa eğer, bu ne iş». Aynı tarz yaklaşım Kart 5 içinde geçerlidir : «Salona girmiş kontrol için, misafir gelmeden önce yapılır ya, en sevmediğim şey, antikacılar da olur ya, yan yana dizerler, şimdi Türkiye’de de çok moda, esasında bu amaçla yapılmaz ya!» Tabii ki böylesi bir mizah anlayışı ve düşünceye yapılan saldırıları yok edebilmede narsisistik yapının sağlam olması gerçeğini unutmamalıyız.

Alkol bağımlılarının işleyiş olarak farklı yapılara sahip olmasının yanısıra, ardındaki kulisin önemini göz ardı edemeyiz. Bu kulisi de en açık şekilde fantezilerden çıkarabilmekteyiz. Alkoliklerin afektlerinin dondurulması yani yetersiz olması ortak fantezileride yok etmekte ve fantezilerin yerini harekete geçme almaktadır. Böylelikle psikişik hayatın devamı harekete yatırım ile gerçekleşir. Kendini psikişik olarak yetersiz hisseden birey displacement (yer değiştirme) düzeneği kullanarak jestlere, hareketlere önem verir olur.

Diğer bir önemli nokta boşluk fikri ve bunun doldurulmasıdır. Boşluk alkoliğin içsel dünyasındaki çölleşme, fantezileriyle gerçek arasında bağ kuramamasından kaynaklanmaktadır. Bu Melanie Klein’in açıkladığı Depresif pozisyona uymaktadır. Bunu TAT testinin en son kartı olan (16. cı kart) ve görüntü itibariyle hastanın kendisinin nesnelere oluşturup onları ilişkiye sokabilme kapasitesini gösterdiği kartta açık olarak bulmaktayız. Yanısıra bu kart (düz beyazdır ve hastanın istediği hikâyeyi koymas

7 BRELET-FOULARD, F : «Problématiques de la dépendance» Sempozyumu, Paris, 7-11 Ekim, 1996.

söylenir) psikologla ilişkinin sona erdiği ve hiç bir uyarınının verilmediği aktarımsal bir yapıya sahiptir. Bizim hastalarımızın 7 tanesi alkolsüz bir yaşam görmek istediklerini söyleyip gerçeklerden uzaklaşmamayı tercih etmişlerdir. Üç hasta ise «boşluk, hiçlik, anlamsızlık, büyük bir boşluk hissi» diyerek kendi içsel boşluklarını buraya aktarmışlardır.

S O N U Ç

Tüm bu bilgiler bize alkol bağımlılarının T.A.T testleri hakkında genel çizgileri vermektedir. Psikopatolojileri ne olursa olsun, alkol bağımlılığı özel bir kategoride ele alınmalıdır. Türk toplumunun alkol profilinde psikolojik yanı özellikle de projektif testler kullanılarak alkol bağımlılarının T.A.T testinden çıkan verilerini daha sağlıklı ve güvenilir saptayabilmek için kontrol grupları ile yapılacak olan istatistik verilere ihtiyaç vardır. Bu çalışma, başlangıç niteliği taşıdığından geliştirilmesi gerekmektedir.